

Пагута Т. І. к.пед.н., доцент, Шкуринська Л. В., ст. магістратури педагогічного факультету (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** В статті досліджено організаційно-педагогічні умови використання інноваційних технологій в контексті підготовки майбутніх педагогів. Запропоновано класифікацію, педагогічні умови та принципи інноватики в освіті. Обґрунтовано перспективи впровадження інновацій у педагогічному навчанні. Охарактеризовано критерії та показники готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності. Розкрито рівні готовності педагога до інноваційної діяльності.*

***Ключові слова:** інноваційні технології, педагогічна підготовка, майбутні педагоги, освітньо-виховне середовище.*

***Аннотация.** В статье исследованы организационно-педагогические условия использования инновационных технологий в контексте подготовки будущих педагогов. Предложены классификация, педагогические условия и принципы инноватики в образовании. Обоснованы перспективы внедрения инноваций в педагогическом обучении. Охарактеризованы критерии и показатели готовности будущих учителей к инновационной деятельности. Раскрыты уровни готовности педагога к инновационной деятельности.*

***Ключевые слова:** инновационные технологии, педагогическая подготовка, будущие педагоги, образовательно-воспитательная среда.*

***Annotation.** The article highlights the organizational and pedagogical conditions of innovative technologies use in the context of future teachers' training. The classification, pedagogical conditions and principles of innovations in education are proposed. The prospects of innovations introduction in teacher education are grounded. The criteria and indicators of future teachers' readiness to innovations are characterised. The levels of readiness of the teacher to innovation are revealed.*

***Keywords:** innovative technologies, teacher education, future teachers, education environment.*

Входження України в європейський освітній простір засвідчує важливість інноваційних процесів у підготовці та перепідготовці вчителів

для шкіл різних типів, де особливе значення відіграє особистість вчителя і його роль у процесі навчання і виховання.

Сучасний вчитель початкових класів є водночас викладачем, вихователем, організатором діяльності дітей, активним учасником спілкування з учнями, їх батьками і колегами, дослідником педагогічного процесу, консультантом, громадським діячем. Інноваційність є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства. Однак, через відсутність інноваційної творчої підготовки майбутнього вчителя, у процесі якої у систематизованому вигляді формується інноваційний підхід до освітнього процесу, знижується загальний результат їхньої підготовки у вищих навчальних закладах.

Проблема формування готовності майбутніх викладачів до різних видів педагогічної діяльності, а також її критерії та показники досліджувалися Є. Белозерцевим, С. Воробйовою, І. Гавриш, І. Дичківською, Н. Дуки, К. Дурай-Новаковою, М. Дьяченко, Л. Кандибович, Л. Кондрашовою, М. Левитовим, А. Морозом, М. Нечаєвим, Л. Никитенковою, Г. Носович, Л. Подимовою, І. Піскарровою, Л. Садиковою, В. Сластьоніна, та ін. Проте у їх дослідженнях існують певні розбіжності у визначенні стану готовності до інноваційної педагогічної діяльності, її компонентів, критеріїв та показників.

Мета нашої статті полягає у теоретичному аналізі моделі підготовки майбутнього педагога до інноваційної діяльності, обґрунтування основних підходів до її створення, вивчення етапів, принципів та характеристика компонентів даної моделі. Зміст процесу підготовки майбутнього педагога до інноваційної діяльності передбачає створення органічного, внутрішньо пов'язаного цілого, для якого необхідно: вивчити етапи процесу, визначити, які з його частин мають внутрішню цілісність, а які – відносну самостійність; проаналізувати результати досягнення проміжних цілей, які впливають на мету всього процесу; забезпечити зворотній зв'язок у визначенні ефективності підготовки вчителя до інноваційної діяльності.

Завдання дослідження – визначити критерії готовності педагога до інноваційної навчальної діяльності, проаналізувати її особливості та розробити рекомендації до підвищення ефективності навчального процесу.

Поняття «інноваційна діяльність», на думку дослідників В. Лазарева та Б. Мартиросяна, служить для усунення невідповідності між бажаним і наявним, що вимагає певних нововведень (інноваційних змін). Діяльність, в ході здійснення якої виробляються цілеспрямовані зміни в педагогічній та управлінській системах освітнього закладу, що призводять до підвищення його ефективності, називають інноваційною [1; 2].

У сучасних умовах інноваційна діяльність педагога повинна відповідати основним принципам: інтеграції, диференціації, індивідуалізації та демократизації освіти. Дотримання їх вимагає створення передумов для розвитку активності, ініціативи, творчості учнів і вчителів, зацікавленості їх взаємодії, широкої участі громадськості в управлінні освітою [3].

Підготовлений до інноваційної професійної діяльності педагог повинен володіти такими професійними й особистісними якостями як: усвідомлення смислу і цілей освітньої діяльності у контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи; здатність вибудовувати цілісну освітню програму, яка враховувала б індивідуальний підхід до дітей, освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири; осмислена, зріла педагогічна позиція; уміння повному формулювати освітні цілі предмета, певної методики, досягати й оптимально переосмислювати їх під час навчання; співвіднесення сучасної йому реальності з вимогами особистісно-орієнтованої освіти, коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності; уміння продуктивно, нестандартно організувати навчання й виховання, тобто забезпечити творення дітьми своїх результатів і, використовуючи інноваційні технології, стимулювати їх розвиток; здатність бачити індивідуальні здібності дітей і навчати відповідно до їх особливостей; володіння технологіями, формами і методами інноваційного навчання, які передбачають формування вміння на основі особистого досвіду та мотивів вихованців бути співтворцем мети їх діяльності, зацікавленим і компетентним консультантом і помічником у співвіднесенні мети з результатом, використанні доступних для дітей форм рефлексії та самооцінки; здатність бачити, адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та форми культурного самовираження вихованців; здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Готовність педагога до інноваційної діяльності визначають за такими показниками:

1) усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці;

2) інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи;

3) зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність;

4) готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності;

5) володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових.

Ці показники виявляють себе не ізольовано, а в різноманітних поєднаннях і взаємозв'язках. Зокрема, потреба у нововведеннях активізує інтерес до найсвіжіших знань у конкретній галузі, а успішність власної педагогічної інноваційної діяльності допомагає долати труднощі, шукати нові способи діяльності, відстоювати новаторські підходи у взаємодії з тими, хто їх не сприймає.

Значні результати в дослідженні і формуванні навчальної діяльності одержала В. Я. Ляудіс. Вона вважає, що навчальну діяльність необхідно

аналізувати не саму по собі, а як складову навчальної ситуації, системотворчою змінною якої є соціальні взаємодії студентів з викладачами і між собою. Спільна навчальна діяльність у своєму становленні проходить кілька етапів, які у процесі засвоєння матеріалу приводять до формування єдиного смислового поля у всіх учасників навчання, що і забезпечує подальшу саморегуляцію їхньої індивідуальної діяльності.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності формується не сама по собі, не у віртуальних розмірковуваннях, а під час педагогічної практики, акумулюючи все накопичене на попередньому етапі, сягаючи завдяки цьому значно вищого рівня. Це означає, що кожен попередній рівень такої готовності є передумовою формування нових.

В. Сластьонін та Л. Подимова зазначають, що в теорії та практиці педагогічної освіти формують загальні вимоги до виділення та обґрунтування критеріїв. Вони зводяться до того, що «за допомогою критеріїв повинні встановлюватись зв'язки між всіма компонентами системи, що досліджується» [4, с. 100]. Зокрема нами виділено такі критерії:

- мотиваційний – основа, на якій будуються основні професійні якості педагога;
- когнітивно-операційний – комплекс проєктувальних умінь та навичок із застосування інноваційних педагогічних технологій;
- креативний – нестандартне розв'язання педагогічних завдань, імпровізація, експромт;
- рефлексивний – сформованість рефлексивної позиції (характер оцінки педагогом себе як суб'єкта інноваційної діяльності).

У відповідності до визначених критеріїв нами виокремлено показники готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності (табл. 1).

Враховуючи співвідношення та ступінь прояву критеріїв та показників сформованості готовності ми визначили рівні готовності майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності. Під рівнем ми розуміємо міру кількісних і якісних проявів усіх ознак готовності. Наш підхід до визначення рівнів готовності базується на дослідженнях В. Кан-Калика, М. Никандрова, С. Сисоевої, В. Загвязинського, В. Бухвалова, О. Козлової, І. Дичківської, К. Макагон, та визначається динамікою засвоєння педагогічних інновацій і процесу проєктування як засобу підготовки до інноваційної діяльності. Також ми взяли до уваги висновки І. Піскарьової щодо рівнів готовності до інноваційної діяльності:

- 1) готовність формується в процесі діяльності, накопичуючи все засвоєне на попередньому етапі, тобто, за законами філософії заперечення, переходить на більш високий рівень;
- 2) попередній рівень є основою для формування наступного;
- 3) при своєчасному виявленні рівня сформованості готовності є можливість спланувати програму корекції недоліків професійної підготовки [5].

Таблиця 1

Критерії та показники готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності

Критерії	Показники
Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – пізнавальний інтерес до інновацій через процес проектування; – потреба в застосуванні та реалізації проектів як способу інноваційної діяльності; – сформованість цілей власної інноваційної діяльності; – сприятливість до нововведень; – прагнення до активної участі у створенні, поширенні педагогічних інновацій.
Когнітивно-операційний	<ul style="list-style-type: none"> – знання про суть та специфіку інновацій, їх види та ознаки; – знання про суть педагогічного проектування та логіки побудови його етапів; – уміння формулювати проблему проектування та відповідно до неї мету проекту; – інтеграція та трансформація власного та чужого педагогічного досвіду; – уміння конструювання проекту відповідно до логіки побудови його етапів; – прогнозування результатів проектування, його позитивних та можливих негативних сторін.
Креативний	<ul style="list-style-type: none"> – уміння знаходити нестандартні рішення педагогічних задач; – уміння розвивати творчу уяву та альтернативність мислення (комбінувати, знаходити аналогії, асоціації); – творчий (нестандартних) підхід до реалізації педагогічного процесу; – здатність до висловлювання значної кількості різноманітних ідей; – знатність створювати нововведення у педагогічному процесі.
Рефлексивний	<ul style="list-style-type: none"> – уміння аналізу власної діяльності; – аналіз та оцінка діяльності інших; – оцінка власної діяльності та планування подальших дій згідно одержаних результатів; – уміння адекватного оцінювання проекту відповідно до постановленої мети.

Н. Дука виділила структуру групи проектувальних умінь: на основі співвідношення і міри вияву цих показників виокремлюють інтуїтивний, репродуктивний, пошуковий, творчий (продуктивний) рівні сформованості готовності до педагогічних інновацій [6].

Інтуїтивний рівень – педагоги, яких за особливостями їх мислення і практичної діяльності зараховують до цього рівня сформованості готовності, ставляться до інноваційної проблематики як до альтернативи традиційній практиці. Основою такого ставлення є емоційна, інтуїтивна налаштованість на сприйняття нового тому, що воно нове, а не глибокі теоретичні знання особливостей інноваційної ідеї чи аналіз педагогічної практики, яка на цій ідеї базується. Педагогічна рефлексія у них не сформована.

Репродуктивний рівень – ця категорія педагогів добре обізнана з теоретичними засадами, змістом, конкретними методиками педагогічно-новаторів, нерідко застосовує елементи цих систем у власній педагогічній діяльності. Проте використання інновацій у їхній педагогічній практиці є невпорядкованим, ситуативним. Окремі педагоги вважають, що новітні технології можуть бути застосовані лише їх авторами. Педагогічна рефлексія у них виражена недостатньо.

Пошуковий рівень – педагоги, яких зараховують до цієї групи, намагаються працювати по-новому, втілюючи у власній діяльності відомі технології та методики навчально-виховної роботи. Вони охоче йдуть на експеримент, не приховують ні своїх успіхів, ні помилок, відкриті для публічного обговорення, осмислення педагогічних інновацій.

Творчий рівень – педагоги, які творчо ставляться до інноваційної діяльності, мають широкі й змістовні знання про нові наукові та новаторські підходи до навчання й виховання, володіють новітніми технологіями і створюють власні. Реалізація творчого потенціалу в інноваційному процесі для багатьох із них є найважливішим орієнтиром діяльності.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що в контексті інноваційних ідей змінюються вимоги до особистості педагога, його фахової підготовки та професійної діяльності, які повинна включати система педагогічної освіти. Відповідно до цього, сучасний етап удосконалення підготовки майбутніх педагогів до застосування інноваційних технологій полягає в тому, щоб знайти оптимальні шляхи та визначити механізми формування у студентів педагогічної спрямованості, творчого і самостійного мислення.

Готовність до інноваційної навчальної діяльності формується не сама по собі, а під час педагогічної практики. Своєчасне визначення рівня сформованої готовності конкретного педагога до інноваційної навчальної діяльності дає можливість спланувати роботу з розвитку його інноваційного потенціалу.

Для визначення рівнів готовності майбутніх учителів до інноваційної навчальної діяльності, на наш погляд, доцільно використовувати такі критерії:

- потреба впровадження педагогічних інновацій у власній навчальній практиці;
- інформованість про новітні педагогічні технології, знання новітніх методик роботи;
- орієнтованість на створення власних завдань, методик, спрямованість на експериментальну діяльність;
- готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом і організацією інноваційної навчальної діяльності;
- володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій і розробки нових.

Ці критерії виявляються не ізольовано, а в різних поєднаннях і взаємозв'язках. Окрім цього, потреба в нововведеннях активізує інтерес до найсвіжіших знань у конкретній галузі, а успішність власної інноваційної навчальної діяльності допомагає відстоювати новаторські походи у взаємодії з тими, хто їх не приймає

Подальшого дослідження потребують питання інноваційних технологій в процесі особистісно орієнтованого виховання майбутніх педагогів.

1. Метод оцінки інноваційної діяльності школи та його практичне застосування [Текст] : посібник для працівників органів упр. освітою / В. С. Лазарєв, Б. П. Мартиросян; Рос. акад. освіти, Ін-т заг. сер. освіти. – М.: Рос. акад. освіти, 2003. – 69 с. **2.** Вступ в педагогічну інноватику [Текст] / В. С. Лазарєв, Б. П. Мартиросян; Рос. акад. освіти. – М. : РАО, 2004. – 119 с. – Бібліогр. : с. 110–117. **3.** Аутова П. Р. Технологія і сучасна освіта / П. Р. Аутова // Педагогіка. – 1996. – № 2. – С. 37–41. **4.** Слостенин В. А. Педагогіка: інноваційна діяльність / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : ИЧП «Издательство Магистр», 1997. – 308 с. **5.** Пискарева И. Е. Формирование готовности студентов педагогического вуза к инновационной деятельности : дис. ... канд.пед.наук : спец. 13.00.08 / И. Е. Пискарева. – Кострома, 1999. – 150 с. **6.** Дука Н. А. Педагогічне проектування як умова підготовки майбутнього вчителя до інноваційної діяльності: дис. ... Канд.пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка, історія педагогіки і освіти» / Н. А. Дука. – Омськ, 1999. – 250 с.

Рецензент: д.пед.н., професор І. В. Поташнюк.